

METİNLERİN TANIKLIĞINDA YUNUS EMRE’NİN MEMLEKETİ

AHMET KUŞSAN

Yunus Emre’nin memleketi ve yaşadığı coğrafya üzerine yapılan tartışmalar, tabii olarak kabri meselesini de beraberinde getirmiştir. Bugün Anadolu’nun farklı bölgelerinde Yunus Emre’ye izafe edilen çok sayıda mezar ve makam bulunmaktadır. Bunlar arasında en çok bilinenleri *Eskişehir, Karaman, Bursa, Manisa (Kula–Salihli arası), Afyon-Sandıklı, Sivas, Erzurum, Isparta-Keçiborlu, Ankara-Nallıhan ve Aksaray’dır*. Hatta bazı mekânlarda aynı yer, hem Yunus Emre’ye hem de şeyhi Taptuk Emre’ye nispet edilmektedir.

İlk bakışta bu durum bir karmaşa gibi algılsa da Anadolu tasavvuf geleneği açısından şaşırtıcı değildir. Zira halkın gönlünde derin izler bırakmış sûfi şahsiyetler, zamanla farklı coğrafyalarda “makam”lar üzerinden yaşatılmış; bu mekânlar çoğu zaman fiilî bir mezardan ziyade manevî bir aidiyetin ifadesi olmuştur. Yunus Emre gibi Anadolu’nun dili, inancı ve irfanı hâline gelmiş bir şahsiyetin, farklı bölgelerde sahiplenilmesi bu bağlamda anlaşılabilir bir durumdur.

Ne var ki bu çokluk, Yunus Emre’nin hayatını tarihî ve coğrafi verilerle anlamaya çalışan çalışmalar açısından dikkatle ele alınmalıdır. Birden fazla kabir iddiasının varlığı, Yunus’un her yerde yaşadığı veya her yerde öldüğü anlamına gelmez. Aksine bu durum, Yunus Emre’nin tesirinin ne denli geniş bir coğrafyaya yayıldığını göstermektedir. Bu noktada yapılması gereken, kabirlerin sayısını çoğaltmak değil; metinlerin, menkıbelerin, şiir dilinin ve coğrafyanın ortak işaret ettiği merkezi doğru okumaktır.

Nitekim bazı araştırmacılar, Yunus Emre’ye ait olduğu ileri sürülen kabirlerin bir kısmının, aynı adı taşıyan başka şahsiyetlere yahut Yunus’un yolunu takip eden dervişlere ait olabileceğini ifade etmişlerdir. *Eskişehir’deki Sarı Köy örneğinde olduğu gibi, “Yunus Emir Bey” ile “Yoksul Yunus”un zamanla birbirine karıştırılması bu ihtimali güçlendirmektedir*. Benzer biçimde Karaman ve çevresindeki bazı kabir iddialarının da tarihsel kronolojiyle örtüşmediği görülmektedir.

Bu sebeple Yunus Emre’nin kabri meselesi, tek başına kesin bir hüküm alanı olmaktan ziyade, onun hayat coğrafyasını anlamaya yardımcı bir yan unsur olarak değerlendirilmelidir. Asıl belirleyici olan; Yunus’un şiirlerinde kullandığı dil, işaret ettiği mekânlar, bağlı bulunduğu irfan silsilesi ve bu silsilenin merkezinde yer alan coğrafyadır. Bu veriler birlikte ele alındığında, *Yunus Emre’nin Orta Anadolu’da, Aksaray merkezli bir havzada yaşamış olduğu güçlü biçimde öne çıkmaktadır*.

Yunus Emre’nin kabri etrafında yürütülen tartışmalar, yüzyıllardır süregelen bir arayışın tezahürüdür. Ancak bu arayış çoğu zaman yanlış bir noktada yoğunlaşmıştır. Zira Yunus Emre’yi anlamak için önce nerede yattığını değil, nerede yaşadığını ve hangi coğrafyanın insanı olduğunu sormak gerekir. Bu soruya verilecek cevap ise yalnızca menkıbelerde değil; metinlerde, şiir dilinde, coğrafyada ve yerel hafızada saklıdır.

Vilâyetnâme kayıtları ve bu kayıtlar üzerine yapılan çalışmalar, Yunus Emre’nin yetiştiği, yaşadığı ve faaliyet gösterdiği bölgenin Orta Anadolu olduğunu açık biçimde

ortaya koymaktadır. Bu alan; *Kırşehir, Kayseri, Sivas, Konya ve Aksaray* hattını kapsayan bir irfan havzasıdır. Bu havzanın merkezinde ise Aksaray yer almaktadır. Araştırmacı **Refik Soykut'un** da dikkat çektiği üzere, Yunus Emre'ye makam olarak gösterilen Aksaray'daki **Ziyaret Tepe**, bu dörtgen coğrafyanın tam merkezinde konumlanmaktadır. Buradan bakıldığında **Hacı Bektaş ve Hırka Dağı, Ekecik Dağları, Sivrihisar ve Hasan Dağları** aynı anda görülebilmektedir.

Bu hâkim konum, söz konusu yerin rastgele seçilmiş bir ziyaret noktası değil, bilinçli bir tercih olduğunu göstermektedir. *Vilâyetnâme*'de Yunus Emre'nin “*yoksul bir çiftçi*” olarak tasvir edilmesi de dikkat çekicidir. Eskişehir Sarı Köyü'nde yatan şahsiyetin halk arasında “*Yunus Emir Bey*” olarak anılması, burada yatan kişinin varlıklı bir bey olabileceğini düşündürmektedir. Bu durum, iki farklı şahsiyetin zamanla tek isim altında birleştiğini göstermektedir.

Vilâyetnâme'de anlatılan **Hacı Bektaş yolculuğu** da coğrafî açıdan dikkatle değerlendirilmelidir. Yunus Emre, öküzüne alıp yükleyerek **Hacı Bektaş-ı Veli'ye** gitmiş; buğday ile nefes arasında bir tercihte bulunmuş; dönüş yolunda ise “*nefes almadığına*” pişman olmuştur. Ancak bu pişmanlığın *Sulucakarahöyük*'te değil, yolda bir mesafe kat ettikten sonra yaşandığı anlaşılmaktadır. *Vilâyetnâme*'de zikredilen hamamın, Hacı Bektaş'ın güneyinde, bugünkü *Gümüşkent (Salanda) Köyü* civarında bulunması ve bu konum **Sarıkaramana** doğru olan bir güzergahı desteklemektedir. Bu anlatılar,

Yunus Emre'nin Eskişehir veya Karaman gibi uzak merkezlerden Hacı Bektaş'a gitmiş olmasının mantık dışı olduğunu göstermektedir. O dönemin şartlarında kağıt arabasıyla yapılan bu yolculuklar, alıcın tazeliğini koruyamayacağı kadar uzun bir süre gerektirmektedir. **Prof. Dr. Şehabeddin Tekindağ** da 1966 yılında yaptığı değerlendirmede, Yunus Emre'nin Karaman'da yahut Eskişehir'de değil; şiirlerinde adı geçen şehirlerde, yani Konya, Kayseri ve çevresinde aranması gerektiğini ifade etmiştir. *Risâletü'n-Nushiyye*'deki ifadeler de Yunus'un

Eskişehir'de uzun süre yaşamadığını teyit eder niteliktedir.

Yunus Emre'nin şiir dili de bu coğrafyayı işaret etmektedir. “*Gâh bir gazi olam, Efreng ile ceng eyleyem*” mısraı, onun tekfurlarla iç içe yaşayan bir sınır bölgesi insanı olmadığını; Anadolu'nun içlerinde, daha güvenli bir bölgede yaşadığını göstermektedir. *Çevgân* oyununa dair beyitler ise Konya–Kayseri hattında bilinen bir kültür unsuruna açık bir göndermedir. Yunus'un coğrafyasını anlamada bir diğer kilit unsur ise şeyhi **Taptuk Emre'dir**. Bugün Aksaray'ın kuzeyindeki **Tapduk (Oğlağı) Köyü'nde**, köy camisinin minberi karşısında yatan zatın Taptuk Emre olduğu; yerel hafıza, mimarî kalıntılar ve somut kültür unsurlarıyla desteklenmektedir.

Caminin inşasından önce burada bir külliye'nin bulunduğu; girişte yer alan daire biçimli sofra taşı, şifa tokmağı ve diğer kalıntılardan anlaşılmaktadır. Türkiye'de “*Taptuk*” adını taşıyan yerleşim merkezlerinin yalnızca iki tane olması ve bunlardan birinin **Hacı Bektaş'a ve Aksaray'a yakınlığı**; bu irfan havzasının tesadüflerle açıklanamayacağını göstermektedir. Arşiv belgelerinde geçen “*Saltukzâde Derviş Taptuk*” ifadesi de **Taptuk Emre'nin Barak Baba ve Sarı Saltuk** silsilesiyle örtüşen bir irfan zincirine mensup olduğunu ortaya koymaktadır.

Bütün bu veriler bir arada değerlendirildiğinde ortaya çıkan tablo nettir: *Yunus Emre, Orta Anadolu'da, büyük ihtimalle Aksaray merkezli bir coğrafyada yaşamış; köyü Sarıkaraman, şeyhi Taptuk Emre, irfan çevresi ise Hacı Bektaş ve Rum erenleriyle şekillenmiştir*. Bugün **Sarıkaraman Köyü'nün** kuzeyindeki **Ziyaret Tepe**, halkın yüzyıllardır Yunus Emre'ye nispet ettiği bir mekân olarak bu hafızayı taşımaya devam etmektedir.

Sonuç olarak, Yunus Emre'yi anlamak için kabirler arasında dolaşmaktan ziyade, metinlerin işaret ettiği coğrafyayı okumak gerekmektedir. Bu coğrafya, güçlü işaretlerle Aksaray'ı ve çevresini göstermektedir. Gerçeğe ulaşmanın yolu, duygulara değil; metinlere, coğrafyaya ve sağduyuya kulak vermekten geçmektedir.